

KAPITTEL 4

Verdier og kommunikasjon i konfliktsituasjoner

Halvor Nordby

Professor, Høgskolen i Innlandet

Abstract: Good communication between child protection workers and families is crucial for cooperation and agreement about decisions regarding child care. This chapter focuses on challenges in this communication related to value conflicts – conflicts in which fundamental disagreement is grounded in opposing values. The chapter uses concepts from philosophy of mind and language to understand value conflicts in child protection services. The key theoretical idea is that beliefs and thoughts are different from value preferences. While beliefs and thoughts are mental representations that are true or false depending on how the world is, persons' values are preferences directly related to activities or objects that are of fundamental importance to them. This means that telling others, explicitly or implicitly, that their values are false involves a categorical mistake and will typically be experienced as a form of value imperialism that undermines cooperation and aims of shared understanding in child protection work. Value preferences related to child care can nevertheless be explored and challenged in various ways, for instance by focusing on tensions between values, or on beliefs that values are grounded in. The chapter uses case studies to clarify these implications in professional child protection.

Keywords: values, conflicts, communication, shared understanding

Innledning

Barnevernets samarbeid med barn og unge og deres omsorgspersoner blir spesielt utfordrende når det oppstår verdikonflikter – konflikter der uenighet skyldes grunnleggende verdimotsetninger. Dette kapitlet

Sitering av denne artikkelen: Nordby, H. (2020). Verdier og kommunikasjon i konfliktsituasjoner. I H. Nordby & A. Halså (Red.), *Verdier i barnevern* (Kap. 4, s. 67–87). Oslo: Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.103.ch4>
Lisens: CC BY-ND 4.0

bruker moderne språk- og bevissthetsteori fra filosofi til å diskutere hvordan disse konfliktene kan forstås, og hvordan de kan håndteres.

Den teoretiske grunnideen som anvendes, er at tanker og oppfatninger er noe annet enn verdipreferanser: Mens tanker og oppfatninger er holdninger til påstander som er sanne eller usanne, så er verdiene våre direkte knyttet til ting og aktiviteter vi mener det er viktig å ivareta og realisere (Stigen, 1979; Peacocke, 1992; Guttenplan, 1995; Raz, 2003). Denne forskjellen innebærer at det ikke er mulig å vise andre at verdiene deres er objektivt uriktige, på samme måte som det kan være mulig å vise at en uriktig oppfatning er usann. Å snakke konstruktivt om andres verdipreferanser i barnevernarbeid kan like fullt gjøres ved å problematisere spenninger mellom verdier eller ved å utforske det faktiske grunnlaget for verdipreferanser.

Kapitlet drøfter hvordan denne typen utforskning av verdier i håndtering av verdikonflikter kan skape refleksjon «innenfra» – ved at de som barnevernet jobber med, opplever det som riktig å utforske egne verdipreferanser ut fra sine egne ståsteder. Samtidig kan dialog og refleksjon rundt verdier medføre at barnevernsarbeidere opplever at deres egne personlige eller profesjonsrelaterte verdier blir utfordret på en måte som gjør at de reviderer grunnlaget for vurderinger eller beslutninger. Kapitlet bruker eksempler til å belyse hvordan typiske verdikonflikter i barnevern kan forebygges og håndteres gjennom dialog.

Bakgrunn

Dette kapitlet er en anvendt diskusjon. Målet er å bruke grunnleggende antakelser i moderne språk og bevissthetsfilosofi til å forstå et avgrenset område – verdikonflikter i barnevern. Dermed er det i første omgang naturlig å klargjøre begrepene som skal anvendes, og området som skal forstås.

Selve ideen om en konflikt har blitt forstått på mange måter. Generelt finnes det mange definisjoner av konfliktbegrepet (Blandhol, 2014). Noen knytter konflikter opp mot uenighet, slik at nær sagt all uenighet faller inn under konfliktbegrepet (Høst, 2014). Andre krever mer, som at en eller begge parter i tillegg anvender makt for å få gjennomslag for

sitt syn (Ekeland, 2014). Jeg har selv utviklet en mellomposisjon, der en konflikt forstås som en situasjon der «[t]o eller flere personer som er avhengige av hverandre er i en konflikt hvis de er så uenige om en sak at det har betydelig negativ effekt på samarbeidet dem imellom» (Nordby, 2017, s. 38).

Ingen av analysene her vil forutsette en presis forståelse av begreper som «betydelig negativ effekt», men definisjonen kan like fullt være en klargjørende ramme. Slik jeg forstår konfliktbegrepet, krever en konflikt mer enn uenighet. Men det er ikke nødvendig at den ene parten faktisk utøver makt. Det er tilstrekkelig at uenigheten har en betydelig negativ effekt på samarbeid.

Verdikonflikter

Det finnes ulike typer av konflikter. De fleste har hørt uttrykket «verdikonflikt», men også betegnelser som «interessekonflikt», «rollekonflikt» og «personkonflikt». Å forstå hvilken konflikttype – eller konflikttyper – en konfliktsituasjon involverer, er viktig i konflikthåndtering (Blandhol, 2014; Nordby, 2017). Håndtering av en rollekonflikt, for eksempel, krever en annen tilnærming enn håndtering av en personkonflikt. Når det gjelder verdikonflikter, som dette kapitlet handler om, kan man si at de oppstår når partene i en konflikt har motstridende verdier som former handlingspreferansene deres – oppfatningene de har om hvordan det er riktig å handle (Nordby, 2017).

Merk at denne forståelsen åpner opp for at det kan være ulike typer av verdier som står på spill i en verdikonflikt. Introduksjonskapitlet til denne boken skilte mellom samfunnsverdier, kulturelle verdier og personlige verdier (se introduksjonskapitlet for en nærmere forklaring), og alle kan gi opphav til verdikonflikter.

Faktisk har alle de mulige verdikonfliktene en slående relevans i barnevern. Det kan oppstå konfliktsituasjoner der en eller begge parter er opptatt av samfunnsverdier, situasjoner der en eller begge parter er opptatt av kulturelle verdier, og situasjoner der grunnleggende uenighet skyldes personlige verdier som verken kan sies å være samfunnsverdier eller kulturelle verdier.

Barnevern

For å forstå nærmere hvordan verdikonflikter typisk oppstår i barnevernarbeid, kan det være hensiktsmessig å ta utgangspunkt i en klarere forståelse av hvordan barnevernarbeid er verdiladet.

I utgangspunktet er barnevernarbeid – som en profesjonell praksis – tungt styrt av samfunnsverdier. Et fundamentalt samfunnsoppdrag for barnevernet er å realisere grunnleggende verdier som er beskrevet i norsk lov, og da spesielt i barnevernloven.¹ Med lovendringen som kom i 2018, kan man blant annet merke seg at en verdi som kjærlighet nå er inne i den aller første paragrafen i barnevernloven.

I tillegg til verdiene som direkte er beskrevet i lovverket, finnes det andre samfunnsverdier som kan knyttes til barnevernarbeid. Det er interessant å se hvordan ulike verdier har blitt fremhevet opp gjennom den ideologiske historien til barnevernet (Larsen, 2004; Herberg & Kvaran, 2019). I dag ser vi blant annet hvordan barns rett til medvirkning stadig betones sterkere (Paulsen & Studsrød, 2019). Denne type ideologiske endringer kan resultere i revideringer av lovtekster som tar mål av seg til å fange opp endringene. Generelt kan man se på lovtekster som formuleringer om hvordan grunnleggende samfunnsverdier i samfunnet skal ivaretas. Det betyr også at lovverket kan være på etterskudd – hvis det ikke raskt nok fanger opp endringer i verdiene.

Selv om dette nok mer er et teoretisk enn et praktisk poeng, så er det verdt å huske, også for hver enkelt barnevernarbeider, at lovene som er sentrale i barnevernet, ikke er hugget i stein. Det er viktig at de som jobber i førstelinje, melder tilbake når de opplever at juridiske føringer ikke oppleves som riktige i konkrete situasjoner. Mange nok tilbakemeldinger om at lovverket ikke gir «riktige svar» i bestemte typer av situasjoner, kan føre til at lovverket revideres. Merk at det nødvendigvis må være noe annet enn lovverket – og typisk etiske vurderinger – som utgjør grunnlaget for vurderinger av hvorvidt lovverket gir riktige svar (Nordby, Bennin & Buer, 2013).

Selv om samfunnsverdier, slik de typisk er nedfelt i lovverket, kan komme i konflikt med barnevernsarbeideres egne etiske overbevisninger,

---

1 <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>

er det nok vanligere at barnevernsarbeidere opplever at samfunnsverdiene, som en ramme for barnevernets arbeid, kommer i konflikt med verdiene til de barnevernet jobber med. Det er nettopp denne spenningen som typisk skaper opplevde verdikonflikter i barnevernarbeid. De profesjonelle opplever at verdiene barnevernet er satt til å ivareta, ikke passer med verdiene til dem de jobber med.²

Et innledende eksempel

Det er ikke vanskelig å forstå at hvis verdimotsetninger i barnevernarbeid ikke håndteres med omhu, hvis barnevernsarbeidere allerede i utgangspunktet tar rollen som den parten som har de «riktige» verdiene, kan det være vanskelig å skape grobunn for dialog og endring. Her er et innledende eksempel:

Barnevernet har mottatt bekymringsmelding om to søsken på ni og elleve år. Det er skolen barna går på, som har sendt inn meldingen. Lærere og helsesøster er bekymret for omsorgssituasjonen for barna. Barna har lite kontakt med medelever, de virker redde og engstelige og er mye alene. Barna har blant annet fortalt at foreldrene blir svært strenge når de har gjort noe galt, og at de ofte gruer seg til å gå hjem. Jenta på ni år har flere ganger spurt kontaktlærer om hun kan være med henne hjem etter skolen. Lærerne har forsøkt å snakke med barnas foreldre om barnas situasjon, men opplever at det er svært vanskelig å skape dialog.

Barneverntjenesten i kommunen går etter hvert inn med foreldresamtaler og foreldreveiledning. De er opptatt av å formidle til foreldrene at de er bekymret for omsorgssituasjonen til barna. Saksbehandler sier til foreldrene at han er engstelig for at omsorgspraksisene og barnas utrygghet kan ha uheldige konsekvenser for barna. Han ber foreldrene tenke på samspillsituasjoner med barna, og hvordan barna opplever disse situasjonene.

Oppfordringene til refleksjon gir ikke ønsket resultat. I dialogen med foreldrene kommer det frem at de har et syn på oppdragelse som gir barna liten

---

2 Jeg bruker «de barnevernet jobber med» som en samlebetegnelse. Barnevernet kan jobbe med barn, ungdom og/eller familiene deres og også med andre omsorgspersoner. Det vil være enkelt å forstå hvordan poengene i dette kapitlet er relevante i alle relasjonene.

frihet til å bestemme over egen hverdag. Foreldrene sier at barna blir oppdratt slik de selv har blitt oppdratt, og at slik de selv tenker om oppdragelse, så er dette en riktig måte å oppdra barna på. De sier at de er klar over at deres syn på oppdragelse ikke samsvarer med det mange andre mener, men at de ikke gjør noe straffbart, og at de må få lov til å oppdra barna i samsvar med den tradisjonen de er vant med. De sier også at de kjenner andre familier der barna etter hvert har hatt store utfordringer i oppveksten fordi de ikke har fått en god nok oppdragelse.

I dette eksemplet mener foreldrene at praksisene deres er begrunnet fordi de er forankret i et sosialt fellesskap. De er nedfelt i et sett av sosiale verdier – normer foreldrene slutter seg til fordi de selv har lært dem, og fordi de opplever dem som riktige for dem.

Barneverntjenestens syn, kan vi anta, er farget av en fagorientering innen utviklingspsykologi, sosialpedagogikk og tilknytningsteori. Barneverntjenesten er opptatt av trygghet for barna, barnas personlige og sosiale utvikling og at barna skal ha gode relasjoner til omsorgspersoner. Disse verdiene er en sentral del av barneverntjenestens profesjonskultur. Vi kan også anta at barneverntjenesten mener det er en reell risiko for at barna har fått eller får utviklingstraumer, at foreldrene har brukt og vil bruke fysisk makt overfor barna, og at barneverntjenesten har et helt grunnleggende samfunnsmandat for å avverge dette.

Verdier og oppfatninger

Hvordan skal denne og andre typer av verdikonflikter i barnevern mer presist forstås? De analytiske brillene jeg vil bruke for å forstå verdikonflikter i barnevern, er hentet fra moderne kognitiv psykologi og språk- og bevissthetsfilosofi. Det jeg først og fremst vil være opptatt av, er hvordan disse fagretningene analyserer tanker og oppfatninger som mentale representasjoner av verden, og hvordan denne analysen ikke kan brukes til å forstå verdier som holdninger til praksiser.

I den internasjonale faglitteraturen er «propositional attitudes» – proposisjonale holdninger på norsk – det vanlige uttrykket for å betegne oppfatninger og tanker (Peacocke, 1992; Davies, 1995; Guttenplan, 1995;

Nordby, 2005). Ideen er at oppfatninger og tanker er mentale holdninger til påstander om verden. Ta som et eksempel min oppfatning om at jorda er rund: Jeg tror at jorda er rund. Dette blir forstått som en type holdning – det å tro noe – til en bestemt påstand – at jorda er rund. Det jeg tror, er sant hvis jorda er rund, og usant hvis jorda ikke er rund. Jeg kan også tenke at jorda er rund. Det er en annen type holdning til den samme påstanden. En person som tror at jorda er flat, kan i prinsippet tenke at jorda er rund, uten å tro at jorda er rund.

Det finnes mange ulike mentale holdninger til påstander, og det finnes et uendelig antall påstander vi kan ha holdninger til (Davies, 1995; Gutfenplan, 1995). Mye kan sies om innholdet og omfanget av proposisjonale holdninger, men det faller utenfor det som er sentralt her. Det viktige poenget er at oppfatninger og tanker er mentale representasjoner med sannhetsverdi – de er sanne eller usanne avhengig av hvordan den indre eller ytre verdenen er (avhengig av om vi har oppfatninger om vårt eget mentale liv eller om verden rundt oss).

Mange filosofer har vært opptatt av at strukturen i proposisjonale holdninger kommer til uttrykk i språket vårt når vi tilskriver andre oppfatninger (Nordby, 2005). Det vil si at når vi sier ting som «Knut tror at jorda er rund», så tilskriver vi Knut en holdning (det å tro noe) til en påstand (at jorda er rund). Det vi mener, er at Knut har en sann oppfatning hvis det som kommer etter ordet «at», er sant, og en usann oppfatning hvis det som kommer etter ordet «at», er usant.

Verdipreferanser

Det er et slående trekk ved mange av verdiene våre at de ikke kan forstås som holdninger til påstander, slik vi kan forstå tanker og oppfatninger. Grunnen er at mye av det vi er opptatt av i livet vårt, det vi ønsker å vare på og realisere, ikke er påstander vi tror er sanne, men aktiviteter og ting i verden som er viktige for oss.

For å forstå denne grunnleggende forskjellen mellom en persons oppfatninger og det vi kan kalle «verdipreferanser» nærmere, kan vi ta utgangspunkt i ideen om hva det vil si for en person å være opptatt av verdier. Det finnes ikke noen allmenn avgrenset definisjon av hva en verdi er

for en person, litt fordi ordet «verdi», slik det forstås i dagligspråket, både kan være et substantiv og et adjektiv (og dermed referere til både ting og egenskaper). De aller fleste som har forsøkt å avgrense verdibegrepet, vil imidlertid godta at det å være opptatt av verdier handler om mer enn å tro at noe er sant. Å ha verdipreferanser handler om hvordan vi ønsker å leve (Rokeach 1973; Busch 2012).

I norsk litteratur har filosofen Anfinn Stigen (1979, s. 23) formulert en definisjon som har fått innflytelse, og som får frem poenget: «De egentlige verdier er de ting som gir innhold i tilværelsen. Verdier er det et menneske strever etter å oppnå hvis det ikke har det, eller som det anstrenger seg for å beholde eller bevare.» Lars Gunnar Lingås (2008, s. 85) har en lignende definisjon. Han definerer verdier som «materielle og immaterielle tilstander og gjenstander som er ... avgjørende viktig å fremme, å sikre eller å ta i bruk». Også denne beskrivelsen knytter verdier til praksiser. Verdier er ikke bare noe vi tror om verden. De er, som Wallace påpeker, knyttet til «objects and activities ... things that are profoundly shaped by social practices» (Wallace, 2003, s. 4). På samme måte er filosofen Wittgenstein i sin innflytelsesrike *Culture and Value* (1980) opptatt av at verdipraksiser er «måter å leve på» – hvordan vi faktisk lever, og hvordan vi ønsker å leve.

Å tilskrive andre verdier

Vi kan få frem poenget med at verdipreferansene våre ikke er oppfatninger ved å tenke på ting som har høy verdi for oss, som noe vi verdsetter. Vi kan si ting som «Kari verdsetter å være sammen med familien» eller «Knut verdsetter å være ute i naturen». Men da tilskriver vi ikke Kari eller Knut holdninger til påstander. Poenget ligger helt fremme i språket vi bruker (Nordby, 2005). Etter ordet «å» i tilskrivelsene følger en ufullstendig setning som refererer til en aktivitet («å være sammen med familien», «å være ute i naturen»). Disse uttrykkene er ikke påstander som er sanne eller usanne, slik som det som følger etter ordet «at» i en oppfatningstilskrivelse.

Dermed, når vi sier «Kari verdsetter å være sammen med familien», så gir det ikke mening å si at den preferansen vi tilskriver Kari, er sann eller

usann. Sagt på en annen måte: Hvis Kari sier «jeg liker å være sammen med familien», så kan vi ikke si at Kari tar feil, med mindre vi mener at Kari mangler selvinnsikt i hvilke preferanser hun reelt sett har. Gitt at vi mener at Kari ikke tar feil om *dette*, så kan vi heller ikke si at hun har en «uriktig» eller «usann» verdipreferanse. Vi relaterer Kari direkte til en aktivitet vi mener er viktig for henne, ikke en representasjon av verden (som kunne vært usann). Det vi mener å si, er at hun liker å holde på med noe bestemt som er verdifullt for henne.

Verdier og forståelseshorisonter

Det at verdipreferansene våre er knyttet til aktiviteter og praksiser – slik at de i seg selv ikke er mentale representasjoner – betyr ikke at de er løsrevet fra oppfatningene våre. For det første har vi oppfatninger om hvilke verdier vi har. Så lenge Kari har kognitiv kontakt med preferansene sine i eksemplet over, vil hun ha en oppfatning om at hun verdsetter å være sammen med familien når hun faktisk verdsetter å være sammen med familien.

For det andre er mange av verdipreferansene våre påvirket av den totale forståelseshorisonten vår, det vil si «summen av den totale mengden av oppfatninger og holdninger som vi har på et gitt tidspunkt, bevisste og ubevisste, og som vi ikke har vår oppmerksomhet rettet mot» (Føllesdal & Walløe, 2003, s. 95). Mange av verdiene våre er forankret i tanker og oppfatninger. Hvis tankene og oppfatningene vi har, forandres, eller andre deler av forståelseshorisontene våre forandres, så kan verdiene våre forandres.

Et typisk eksempel kan være en aktivitet man forstår er usunn. En person kan like mye hard skitrening, men hvis han eller hun ikke lenger tror at mye hard skigåing er rimelig sunt fordi det øker risikoen for hjerte-flimmer, kan det føre til at personen i langt mindre grad verdsetter dette. Et annet eksempel kan være en person som verdsetter å reise mye rundt i verden. Kunnskap om hvor mye flyreiser forurenser kan gjøre at personen ikke lenger verdsetter denne aktiviteten i like stor grad. På samme måte, hvis det skjer store faktiske forandringer i Karis liv i eksemplet over, vil kanskje ikke det å være sammen med familien bety så mye for henne.

Forankringen av verdier i forståelseshorisonter er viktig, fordi den forklarer hvordan det noen ganger kan være mulig å få en person til å

forme nye verdier ved å vise personen at han eller hun har en ubegrunnet oppfatning eller ganske enkelt tar feil om noe. Noen ganger kan det også skje at en person rett og slett former nye preferanser uten noen spesiell grunn. Man kan bli interessert i noe man før ikke var spesielt interessert i, kanskje bare fordi tiden går, eller fordi man blir eldre. Eller man kan bli mindre interessert i å gjøre noe man tidligere var mer interessert i, rett og slett fordi man får nye interesser.

Det er i korthet mange måter verdiene våre kan forandres på, og det faller utenfor målet her å beskrive alle. Det analytiske hovedpoenget har vært å peke på en slags kortslutning i dialog, som på mange måter representerer en ubegrunnet form for maktutøvelse: Det som alltid blir ubegrunnet, er å forholde seg til andres verdier som om de er objektivt usanne i seg selv, som om de er usanne tanker eller oppfatninger. Dette kan spesielt lett skje hvis man definerer egne verdipreferanser som «sanne» – som om de er oppfatninger som representerer objektive saksforhold i verden.

Verdikonflikter i barnevern

Poenget om å skille mellom oppfatninger og verdier har en slående relevans i barnevern. Barnevernarbeid er gjennomsyret av normativitet: Både de som jobber i barnevernet, og de som er i kontakt med barnevernet, handler – verbalt og nonverbalt – ut fra preferanser om hva som er «god omsorg» og andre verdiladede begreper (Eide, 2019). Det innebærer at hvis for eksempel en familie har andre preferanser enn det barnevernet legger til grunn, og hvis barnevernsarbeidere ikke forstår og anerkjenner dette i arbeidet med familien, så kan familien lett oppleve at grunnlaget de har for egne verdipraksiser, ikke blir respektert. Det kan igjen føre til konflikteskalering, dårlig samarbeid og til sjuende og sist betydelige negative konsekvenser for barnet.

Det er nok ikke vanlig at de barnevernet jobber med, bruker den filosofiske analysen aktivt i egne forståelser av hva som skjer når egne preferanser ikke blir forstått eller anerkjent som viktige for dem. Men vi kan alle kjenne igjen opplevelsen av at andre moraliserer over hvordan vi bør leve livet vårt – eller hva vi egentlig bør gjøre – uten at vi opplever å ha fått

en god begrunnelse. Det er nettopp dette som lett kan skje når forskjellen mellom oppfatninger og verdier ikke anerkjennes i barnevernarbeid.

Dermed er det heller ikke vanskelig å forstå hvordan analysen av forskjellen på verdier og oppfatninger legger føringer på hvordan verdikonflikter i barnevern kan håndteres. En typisk verdikonflikt i barnevern er av den typen som ble nevnt over: Foreldre opplever at omsorgspraksisene deres er forankret i et sett av verdier som gjør at praksisene er bra (eller i det minste akseptable) for barna deres, mens barneverntjenesten mener at praksisene ikke er bra nok.

I alle konflikter av denne typen vil analysen over ha den samme konsekvensen: Det som blir «feil», er å formidle en forståelse av at aktivitetene foreldrene verdsetter, er uriktige i seg selv – som om verdiene var usanne. Det vil stort sett bare forsterke motstand, skape dårlig samarbeid og medføre konflikteskalering. Og jo mer konflikter eskalerer, desto vanskeligere er det å håndtere dem (Ekeland, 2014; Nordby, 2017). Til slutt blir det vanskeligere å finne løsninger til det beste for barnet.

Hode mot hode?

For å illustrere hvordan manglende forståelse av verdimotsetninger kan føre til stadig dårligere samarbeid, kan vi bruke det innledende eksemplet jeg gav over om ulike syn på oppdragelse, og tenke oss at det fortsetter som følger:

I samtaler med foreldrene forklarer barneverntjenesten at de er bekymret for samspillet mellom foreldrene og barna og for barnas helhetlige omsorgssituasjon. De gir også foreldrene en sterk oppfordring om å delta i et foreldreveiledningsprogram som de forklarer at heter «COS-P». Foreldrene klarer ikke helt å forstå hva «samspill» eller «COS-P» er, men begynner etter hvert å bli svært redde for at hvis de ikke later som de forstår, eller gjør de «riktige» tingene, slik de oppfatter at barneverntjenesten definerer hva som er riktig, så vil de risikere at barnevernet, som de ellers har hørt mye negativt om, tar barna deres fra dem. De er dypt uenige med barneverntjenesten, ikke bare i tiltakene barneverntjenesten foreslår, men til og med i virkelighetsbeskrivelsene de opplever at barneverntjenesten gir. De er imidlertid engstelige for å si ifra, av frykt for å miste omsorgen for egne barn.

Ut fra et kommunikasjonsperspektiv er problemet åpenbart: Det å formidle bekymring for omsorgen til foreldrene, og det å gi foreldrene en sterk oppfordring om å ta imot foreldreveiledning, innebærer at man ikke anerkjenner at foreldrene faktisk opplever egne omsorgspraksiser som akseptable.

I eksemplet kan vi anta at barneverntjenesten i svært begrenset grad forsøker å gi noen nærmere argumenter eller forklaringer. Forståelsen foreldrene sitter igjen med, er at barneverntjenesten forteller dem at de rett og slett tar feil når de tror at omsorgen er god nok. Dette er ikke et godt utgangspunkt for dialog – når den andre parten i utgangspunktet mener å ha gode grunner for et annet syn. Foreldrene opplever ikke at barneverntjenesten gjør noe reelt forsøk på å komme under overflaten ved å forsøke å finne en slags nøytral grunn og diskutere på en mer likeverdig måte hva som er best for barna.

I denne situasjonen står barneverntjenesten og foreldrene hode mot hode, og som den profesjonelle parten har barneverntjenesten et hovedansvar for å skape dialog. Familien føler seg presset og har ikke engang fritt valgt å samarbeide – de opplever et stort press. Relasjonen er vertikal, avstanden er stor, og maktforholdet er enormt. Et naturlig mål i en situasjon som denne er å forstå og snakke om grunnlaget for familiens preferanser. Dette er et profesjonsmål i seg selv – i tråd med den danske filosofen Løgstrups (2000) kjente ideal om å møte andre med tillit, oppriktighet og en interesse for å forstå. Uten en interesse for dette, og en sensitivitet for hva som ligger under akkurat denne familiens preferanser, er det vanskelig å skape dialog.

En grunnleggende mangel på forståelse er i seg selv negativt. Det kan også prege samarbeidet om å finne løsninger for barnet det er snakk om, og det kan ha negative konsekvenser som ikke er i barnets beste interesser. Som eksemplet understreker, er det heller ikke alltid indre motstand synes så godt. De barneverntjenesten jobber med, kan innrette seg fordi maktforholdet er så enormt, og fordi de føler seg presset (Nordstoga, 2004).

Enda sterkere blir presset når et tiltak ikke lenger er frivillig, men påtvunget. Det kan nettopp være dårlig kommunikasjon som gjør at en konfliktsituasjon eskalerer så mye at påtvungne hjelpetiltak anses som

nødvendig. Forstått på denne måten har barneverntjenesten et betydelig ansvar for å kommunisere godt rundt verdimotsetninger tidlig – i henhold til mildeste inngreps prinsipp. Satt på spissen: Formen på dialogen kan i seg selv forsterke maktutøvelsen.

Konstruktiv dialog

Jeg har så langt rettet oppmerksomheten mest mot det negative som kan skje hvis dialogen rundt verdimotsetninger ikke er god. Jeg mener ikke at eksemplet over er representativt, eller at verdiladet dialog mer generelt ofte er dårlig i barnevernarbeid. Poenget har vært å synliggjøre en fallgrube man kan havne i. Det å ha en bevissthet om verdier kan være til hjelp for å forstå hvordan man kan unngå å trå feil, slik at man heller legger til rette for konstruktiv dialog. Men det å tenke verdibevisst kan også gi en begrepsmessig forståelse av hvorfor ting går bra – i alle situasjoner der kommunikasjon rundt verdimotsetninger er god.

I lys av det begrepsmessige rammeverket jeg har presentert, handler det sistnevnte i stor grad om at man finner avgjørende forbindelser mellom verdier og forståelseshorisonter. Det at verdier er forankret i forståelseshorisonter, betyr at det kan være mulig å snakke konstruktivt om omsorgspersoners verdier ved å stimulere til refleksjon «innenfra». Et sentralt mål blir å avklare hvilke tanker og oppfatninger som ligger til grunn for en verdipraksis. Man kan typisk stille seg spørsmål som: Kan det være at noen av omsorgspersonenes oppfatninger er ubegrunnet, på en måte som gjør at omsorgspersonene selv reviderer grunnlaget for egne verdipraksiser hvis de oppdager at oppfatningene er ubegrunnet? Kan man gi informasjon som gjør at de revurderer egne praksiser? Kan de bli mer klar over spenninger mellom egne verdier?

Prinsippet om forståelse i konflikthåndtering er spesielt viktig for å finne nye innfallsvinkler for refleksjon. Å utforske nye perspektiver sammen, ut fra den forståelsen andre allerede har, kan være helt avgjørende for endring av preferanser. Her er et nytt tenkt eksempel:

Barnevernet jobber med en familie der det har vært mange utfordringer rundt barnas omsorgssituasjon. En av de tingene barneverntjenesten snakker med

familien om, er ordninger med leksehjelp på skolen og skolefritidsordningen (SFO). Foreldrene er først skeptiske. De er vant til at barna er mye hjemme, og de synes det er rart at barna skal være igjen på skolen etter at skolen egentlig har sluttet. For dem er det naturlig at barna kommer rett hjem. Foreldrene forklarer at det er dette de er vant til, at mange andre familier de kjenner, har det på samme måte, og at det er slik de ønsker å ha det. De sier også at de har hørt mange negative ting om SFO. Barneverntjenesten sier at de kan forstå usikkerheten, men gir likevel, i et språk foreldrene forstår, mer informasjon om hvordan leksehjelp kan være nyttig, og om hvordan barn kan ha utbytte av å være sammen med andre barn i SFO. Etter hvert forandrer foreldrene oppfatning. De forstår at de ikke har hatt en fullgod forståelse av ordningene, de blir mer positive, og det ender med at de sier at de gjerne vil forsøke. Det viser seg at både barneverntjenesten og foreldrene opplever at deltakelse i ordningene har en positiv effekt på barnas totale omsorgssituasjon.

Eksemplet illustrerer hvordan det å formidle informasjon kan medføre skifte av preferanser. Da barneverntjenesten ga foreldrene en bedre forståelse av hva ordningene med SFO og leksehjelp innebar, så førte det til et skifte av preferanser «nedenfra». Preferansene hvilte på et sett av oppfatninger som forandret seg, og da forandret også verdiene seg.

I denne situasjonen fremsto barneverntjenesten mer som beslutnings-tilrettelegger enn som beslutningstaker. Konflikten ble løst tidlig, og nøkkelen var å realitetsorientere foreldrene på en måte foreldrene opplevde som imøtekommende og konstruktiv. Hvis barneverntjenesten ikke hadde møtt foreldrene på denne måten, kunne konflikten lett ha eskalert, med de konsekvensene det ville ha fått.

Eksemplet illustrerer også et annet poeng: Det å formidle kunnskap kan gi – eller utvide – en felles situasjonsforståelse som kan utgjøre en nøytral felles grunn for dialog fordi forståelsen blir en virkelighetsbeskrivelse begge parter kjenner seg igjen i. I kommunikasjonsteori anses det å ha et felles saksforhold å forholde seg til som viktig i likeverdig dialog. Noen filosofier har også gått så langt at de mener at mennesker ikke kan forstå hverandre med mindre de har et sett av felles oppfatninger om noen av de tingene de snakker om (Føllesdal & Walløe, 2003). Et beslektet argument har vært at reell uenighet bare kan oppstå hvis man er enige om en del av det man diskuterer.

Denne type filosofiske analyser av grunnlaget for dialog kan være et godt utgangspunkt for å reflektere over kommunikasjonspraksiser i profesjonelle kontekster. Jeg har allerede understreket at jeg på ingen måte antar at profesjonsutøvere i barnevernet ikke er gode til å håndtere konflikter. Men begrepene jeg har brukt, kan bidra til å gjøre det enda tydeligere hvordan verdikonflikter oppstår, og hvordan de kan håndteres.

Å forstå verdipraksiser

En betingelse for all konflikthåndtering er å oppnå en rimelig god forståelse av andre i første omgang. I kommunikasjonsteori har dette blitt knyttet til det å ha sympati med andres standpunkter. Hvis andres synspunkter eller praksiser fremstår som fullstendig ubegrunnet eller irrasjonelle, så har man sannsynligvis ikke forstått dem særlig godt.

Konkret knyttes denne ideen ofte til Gadammers ideal om enighet som det primære målet for forståelse, og også til Habermas sin teori om en herredømmefri dialog og tanken om at mennesker har den samme evnen til å se det fornuftige i en sak (Roderick, 1986; Warnke, 1987). I konfliktsituasjoner innebærer dette at det er nødvendig å komme inn i den andre partens logikk for å kunne snakke om konflikten på en konstruktiv måte (Nordby, 2017).

En sentral teoretisk føring fra denne type teorier er at hvis det for barnevernsarbeidere fremstår som «fullstendig ubegripelig» at omsorgspersoner gjør (eller ikke gjør) noe, eller hvis man konkluderer med at omsorgspersoner overhodet «ikke har skjønt sitt eget eller barnets beste», så har man egentlig ikke forstått dem i første omgang. Kanskje man ikke engang har gjort et reelt forsøk på å forstå dem i det hele tatt?

Det samme gjelder i verdikonflikter. Teorier som knytter mål for dialog til enighet (eller i det minste oppklarende uenighet) og interesse av å forstå andre «innenfra», vil implisere at det er det nødvendig å ha en åpen innstilling til andres standpunkter for å forstå motparten i første omgang.

Utforskende ferdigheter

På mange måter faller målet om å forstå andres grunner for å handle verbalt eller nonverbalt inn under det å ha utforskende kommunikasjonsferdigheter.

Også når det gjelder verdier, kan man direkte stille spørsmål som «hva er viktig for dere?» eller «hva tenker dere er gode løsninger?». Etter utforskninger som dette, som selvsagt vil preges av konteksten man er i, gjenstår spørsmålet om det er riktig å utfordre verdiene som er avdekket, og i så fall hvordan.

Hvis overstyring av andres verdier blir en form for maktutøvelse, er det rimelig at begrunnelsen må knyttes til hva som står på spill – hva som blir de negative konsekvensene av å la andre få leve i samsvar med verdiene sine. I barnevern vil «negative konsekvenser» åpenbart knyttes til ideen om «barnets beste». Det må være i barnets beste interesse at barneverntjenesten ikke etterkommer barnets eller omsorgspersoners ønsker om å utøve omsorg på en bestemt måte. I tillegg vil vurderinger rundt autonomi være relevante. I den pliktetiske tradisjonen fra filosofen Kant er det et grunnleggende prinsipp at jo mer andres ønsker er autonome, desto mer skal de respekteres, selv om man kanskje selv tenker at noe annet hadde vært enda bedre for den eller de det gjelder (Nordby, Bennin & Buer, 2013).

Mer generelt krever all maktutøvelse i barnevernarbeid en helt tydelig begrunnelse. Det er ikke tilstrekkelig å henvise til mer eller mindre generelle og vage («tradisjonelle norske») normer for hva som er en akseptabel måte å leve på. Det er nødvendig å kunne henvise til noe mer, noe som kan knyttes til poenget om å unngå uforholdsmessig negative konsekvenser for barnet (Nordby, Bennin & Buer, 2013). Man må huske at det etter hvert har blitt store krav til begrunnelse og dokumentasjon i barnevernarbeid.³ Disse kravene gjelder selvsagt også barnevernets håndtering av verdikonflikter. Det er ikke tilstrekkelig å forankre overstyring av andres verdier i en ren skjønnsmessig vurdering. Det er nødvendig å sannsynliggjøre at det foreligger risiko for alvorlig negative konsekvenser for barnet hvis man ikke respekterer en families omsorgspraksiser. Man kan også si at jo større maktutøvelsen er, desto mer må stå på spill for barnet.

---

3 Se for eksempel Helsetilsynets gjennomgang av barnevernssaker: https://www.helsetilsynet.no/globalassets/opplastinger/publikasjoner/rapporter2019/helsetilsynet_rapport_unummerert_gjennomgang_106_barnevernsaker.pdf

Men hva som er skadelig for et barn, kan være vanskelig å vurdere (Follesø, 2019). Vi kan som et eksempel tenke oss en familie med to små barn som lever isolert, langt fra nærmeste tettsted. Familien har en alternativ livsstil, de lever svært nøysomt, og de har lite kontakt med andre. Naboer er bekymret for barna og har sendt melding til barnevernet.

Som person kan saksbehandler ha en helt annen livsstil enn familien, men i en sak som denne må man spørre seg hvor mye som står på spill. Kanskje det å leve på den måten familien gjør, ikke er så skadelig for barna? Og hvis det vurderes som skadelig, hvilken forståelse av «skadelig» er det som legges til grunn? Er det en forståelse som i stor nok grad anerkjenner at det kan være mange ulike meninger om hva som er skadelig? Er det en forståelse foreldrene kjenner seg igjen i?

Forstått på denne måten handler det å være bevisst på verdiladede praksiser like mye om å rette blikket innover som om å rette det utover. Spørsmålet man kan stille seg, er om man kan gi en god begrunnelse for å problematisere en families preferanser, en grunn som i det minste overbeviser en selv om at det er riktig å gjøre det. Kanskje resultatet av en selvransakelse blir at man ikke finner grunnlag for å være så kritisk til en families livsstil som det man opprinnelig var? Eller i det minste at man forstår verdimotsetningene bedre, slik at man blir mer oppmerksom på å snakke om verdier på en mer likeverdig og konstruktiv måte?

Individets egne preferanser

Til sjuende og sist skal barnevernsarbeidere ivareta barna eller ungdommene de jobber med. Hvordan dette vurderes, vil selvsagt avhenge av muligheter og begrensninger ved hver situasjon, men det er alltid barnet eller ungdommen selv som skal være i sentrum.

For å understreke betydningen av å være oppmerksom på verdipreferanser i det direkte arbeidet med barn og unge, og også illustrere bredden i barnevernarbeid, vil jeg som et siste eksempel bruke en tenkt situasjon fra vanlig miljøterapeutisk arbeid.

Knut, som bor på en barneverninstitusjon, bruker mye tid foran PC-skjermen og velger ofte dataspill som aktivitet når han har mulighet. Flere av miljøterapeutene

som jobber ved institusjonen, er skeptiske til Knuts interesse. De tenker at det hadde vært bra for Knut om han brukte enda mer tid på sosialt samvær med andre, og de oppmuntrer ham til å være med på andre aktiviteter som er en del av institusjonens tilbud til ungdommene som bor der. Det hender Knut blir med, men han søker stadig tilbake til interessen for dataspill.

Knuts primærkontakt bestemmer seg for å snakke grundig med Knut om det primærkontakten opplever som utfordringer rundt spillingen. I samtalen de har, forandrer primærkontakten sitt syn på Knuts aktivitet. Han forstår at Knut har et reflektert og bevisst syn på sin egen interesse. Knut forteller at han for så vidt liker å være sammen med de andre ungdommene og de som jobber ved institusjonen, men at han trenger tiden for seg selv. Knut understreker at spillingen ikke går ut over de daglige rutinene og pliktene han har. I samtalen blir det også klart at Knut har fått mange gode venner gjennom spillingen, og at spillingen gir ham mestringsfølelse, sosial anerkjennelse og trening i å konsentrere seg og tenke analytisk. Knut viser primærkontakten hvordan spillet fungerer, primærkontakten blir fascinert, og det hele ender med at de noen ganger spiller sammen, som en felles aktivitet.

Det å stå overfor ungdommer som ønsker å holde på med aktiviteter som ikke oppfattes som de mest «sunne» eller «oppbyggelige» er ikke uvanlige situasjoner på barnevernsinstitusjoner. Nettopp derfor er det viktig å ha et reflektert forhold til hva som bør aksepteres. Det er selvsagt ikke slik at alle preferanser skal respekteres. Poenget er at det som profesjonelle ut fra sine forståelseshorisonter kan vurdere som lite optimalt i utgangspunktet, noen ganger kan fortone seg som et mer bevisst og gjennomtenkt valg som til og med kan ha positive konsekvenser for barnet eller ungdommen det gjelder.⁴

I eksemplet over kan vi tenke oss at det å etterkomme Knuts preferanser ikke brøt med reglene på institusjonen, og at dette bidro til at det opplevdes som enklere å innrette seg etter preferansene. Det kan selvsagt også oppstå situasjoner der barns eller unges preferanser gjør at regler og systembaserte verdier blir utfordret. Hvis man velger å etterkomme

---

4 Og kanskje det noen ganger kan være riktig å godta barns og unges preferanser, selv om man, som profesjonell, mener konsekvensene ikke blir gode? Dette berører store og viktige spørsmål om omfanget av individets rett til å bestemme over eget liv, selv på en barneverninstitusjon. Å diskutere dette mer prinsipielt faller dessverre utenfor rammene for dette kapitlet.

preferansene i situasjoner av denne typen, er det viktig å ha en god begrunnelse. Et eksempel kan være en situasjon der det å overholde «husregler» betyr mindre enn å hindre dramatisk konflikteskalering med betydelige negative konsekvenser.

Generelt er det like fullt forståelig at barnevernsarbeidere kan synes det er utfordrende å handle i samsvar med egne etiske vurderinger som ikke passer med formelle rammene de jobber innenfor. Samtidig er det igjen, som understreket ovenfor, viktig å minne om den profesjonsetiske plikten til å melde fra. Hvis en barnevernarbeider mener at regler for praksis gjør det umulig å etterkomme barns eller unges preferanser, men samtidig mener at det er riktig å etterkomme preferansene, så bør man i det minste skape bevisstgjøring rundt dette i egen organisasjon. Tilbakemeldingene fra de som jobber direkte med barn og unge, er helt avgjørende for å videreutvikle virksomheten som en *verdibevisst* praksis. Dette krever i første omgang at det eksisterer en organisasjonskultur som gjør at hver enkelt opplever det som trygt og meningsfullt å melde inn egne vurderinger. Deretter må vurderingene bli en del av den systembaserte tenkningen om hvordan virksomhetens praksiser faktisk skal være verdibasert.⁵

Avslutning

Skillet mellom fakta og verdier er fundamentalt i filosofihistorien. I dette kapitlet har jeg analysert distinksjonen i lys av språk og bevissthetsfilosofi og brukt den til å si noe om hvordan verdikonflikter oppstår og kan håndteres i barnevern.

Mye mer enn det jeg har rukket her, kan selvsagt sies om verdikonflikter i barnevern. Målet har vært å beskrive en kjerne av tematikken, og å introdusere begreper som faktisk legger ganske store føringer for praksis. Hovedpoenget har vært at man ikke kan rasjonalisere bort andres verdipreferanser som om de er usanne.

Det å anerkjenne at barnevern er verdiladet, er viktig i en tid der det er stadig mer oppmerksomhet på begrunnelser i denne delen av sosialt

---

5 Å ivareta disse betingelsene er i stor grad et lederansvar.

arbeid (Christiansen & Kojan, 2016). Å begrunne en empirisk påstand om verden er en ting. Ofte kan man henwise til evidensbasert kunnskap – kanskje forskning – som bygger opp under det man mener er sant. Å begrunne en verdiladet påstand er derimot noe annet. Det finnes ikke noen tilsvarende enkel fremgangsmåte.

Dessverre er det sjelden dette kommer frem i debatten om begrunnelse og dokumentasjon i barnevern. Begrepet om begrunnelse forstås noen ganger i en relativt smal forstand som forskningsbasert eller evidensbasert belegg – ofte knyttet til empirisk forskning. Problemet er at dette fort kan være en for smal ramme. Barnevernarbeid er ikke bare et svært komplekst område som mangler en hard naturvitenskaplig (somatisk) kjerne. Det er også gjennomsyret av normativitet.

Å tenke begrunnelse bare ut fra personlig eller forskningsbasert empirisk kunnskap, uten å anerkjenne at barnevernarbeid er verdiladet, fanger ikke inn behovet for å tenke annerledes i arbeid med å forebygge, avverge og håndtere verdikonflikter. Å tenke for smalt empirisk gjør det vanskeligere å kommunisere, og det underminerer samarbeid mot løsninger. Til slutt og sist blir det vanskelig å finne løsninger som er i barnets beste interesser.

Litteratur

- Blandhol, S. (2014). *Konfliktanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Busch, T. (2012). *Verdibasert ledelse i offentlige profesjoner*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Christiansen, Ø. & Kojan, B. H. (2016). *Beslutninger i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Davies, M. (1995). Philosophy of mind. I A. C. Grayling (Red.), *Philosophy – a guide through the subject* (s. 250–336). Oxford, England: Oxford University Press.
- Eide, S. B. & Oltedal, S. (2015). Verdiens betydning for vår forståelse og vår handling. I I. T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid* (s. 80–96). Oslo: Universitetsforlaget.
- Eide, S. B. (2019). Etikk i barnevernet. I I. Kvaran, I. Studsrød, V. Paulsen & K. Mevik (Red.), *Barnevernpedagogen* (s. 66–77). Oslo: Universitetsforlaget.
- Ekeland, T.-J. (2014). *Konflikt og konfliktforståelse* (2. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Follesø, R. (2019). Risiko, svev og tilhørighet. Hvilken betydning har ordene vi bruker i en barnevernsfaglig sammenheng? I I. Kvaran, I. Studsrød, V. Paulsen & K. Mevik (Red.), *Barnevernpedagogen* (s. 113–121). Oslo: Universitetsforlaget.

- Føllesdal, D. & Walløe, L. (2003). *Argumentasjonsteori, språk og vitenskapsfilosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Guttenplan, S. (1995). *A companion to the philosophy of mind*. Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell.
- Herberg, E. B. & Kvaran, I. (2019). Barnevernspedagogutdanningen og profesjonsutøvelsen i historisk perspektiv. I I. Kvaran, I. Studsrød, V. Paulsen & K. Mevik (Red.), *Barnevernspedagogen* (s. 39–52). Oslo: Universitetsforlaget.
- Høst, T. (2014). *Ledelse i helse- og sosialsektoren* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Larsen, M. Y. (2004). Barnets rettslige stilling i barnevernloven og barneloven. I T. Havik, M. Y. Larsen, S. Nordstoga & J. Veland (Red), *Barnevernet: forutsetninger og gjennomføring* (s. 15–56). Oslo: Universitetsforlaget.
- Lingås, L. G. (2008). *Etikk og verdivalg i helse- og sosialfag* (4. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Løgstrup, K. E. (2000). *Den etiske fordring*. Oslo: Cappelen Damm.
- Nordby, H. (2005). Begrepsbeherskelse og oppfatningstilskrivelser, *Norsk filosofisk tidsskrift*, 40(2), 116–123.
- Nordby, H. (2008). Values, cultural identity and communication: A perspective from philosophy of language. *Journal of Intercultural Communication*, 17(6). <http://www.immi.se/intercultural/nr17/nordby.htm>
- Nordby, H., Bennin, C. & Buer, B. A. (2013). *Etikk i barnevern*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Nordby, H. (2017). *Konflikthåndtering for ledere*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Nordstoga, S. (2004). Barnevernarbeiderens makt. I T. Havik, M. Y. Larsen, S. Nordstoga & J. Veland (Red.), *Barnevernet: forutsetninger og gjennomføring* (s. 119–126). Oslo: Universitetsforlaget.
- Paulsen, V. & Studsrød, I. (2019). Barnet i sentrum i barnevernspedagogens yrkesutøvelse. I I. Kvaran, I. Studsrød, V. Paulsen & K. Mevik (Red.), *Barnevernspedagog. En grunnbok* (s. 25–36). Oslo: Universitetsforlaget.
- Peacocke, C. (1992). *A Study of concepts*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Raz, J. (2003). The practice of value. I J. Raz & R. Wallace (Red.), *The practice of value* (s. 15–63). Oxford, England: Oxford University Press.
- Roderick, R. (1986). *Habermas and the foundations of critical theory*. London, England: Macmillan.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: The Free Press.
- Stigen, A. (1979). *Filosofiske tekster*. Oslo: Pax.
- Wallace, R. (2003). Introduction. I J. Raz & R. Wallace (Red.), *The practice of value*, (s. 1–15). Oxford, England: Oxford University Press.
- Warnke, G. (1987). *Gadamer: Hermeneutics, tradition and reason*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Wittgenstein, L. (1980). *Culture and value*. Oxford, England: Basil Blackwell.

